

2.2. Revistes, grups i corrents estètics

per Glòria Bordons

Com ja s'ha vist a la introducció d'aquest mòdul, en els primers moments de postguerra es produí una total espanyolització de la cultura, amb la corresponent prohibició del conreu o exhibició de les lletres catalanes. Les probabilitats d'agrupaments i difusió foren molt escasses, fins al 1945, any d'esperances, gràcies a la victòria dels aliats després de la segona guerra mundial. Les iniciatives foren, però, reprimides, a causa del bloqueig dels països democràtics estrangers a l'estat espanyol i la condemna de l'ONU. Poc després, gràcies als moviments de protesta interior (especialment la famosa vaga de transports de l'any 1951) i a la firma dels acords amb els Estats Units el 1953, va ser possible una certa liberalització, cosa que permeté que un cert nombre de publicacions i grups veiés la llum pública.

Les opcions davant d'aquesta situació difícil per a la literatura catalana foren bàsicament tres: la claudicació lingüística, la clandestinitat i l'exili. En el primer camp, sobresurten publicacions com *Azor* (1942-44), dirigida per Lluís Santamaria; les col·leccions *Poesía en la mano* (1939-41) i *Entregas de poesía* (1944-47), capitanejades per Joan Ramon Masoliver, amb la presència de joves catalans d'expressió castellana (E.Cirlot, G.Díaz-Plaja) i traduccions dels trobadors per Martí de Riquer; i sobretot la revista *Destino*, de la qual ja s'ha parlat en la introducció d'aquest mòdul. Cal destacar que amb l'entrada de J.Pla, M.Brunet, Sempronio, S.Gasch, J.Teixidor, A.Vilanova, J.Vicens Vives, N.Luján i altres la revista canvià l'orientació ideològica i cultural i es vinculà plenament a la realitat social catalana.

D'altra banda, cal esmentar *Laye* (1950-53), en el canvi d'actitud del règim franquista produït en la dècada dels cinquanta. Capitenajada per J.M.Castellet, F.Farreras, J.Ferraté, G.Ferrater i M.Sacristán, mostrà un interès per l'existencialisme i la cultura moderna europea, així com un acostament a la cultura liberal d'abans de la guerra. Noms com C.Barral, J.Gil de Biedma, Ll.Carandell, J.A.Goytisolo, A.M.Matute i d'altres constituïren una tertúlia en la

cafeteria Túria, que obrí horitzons a la cultura i propicià el diàleg entre catalans i castellans.

Altres revistes com *El Ciervo* (1951), *Leonardo* (1945-46) o *Revista* (1952) contribuïren també a aquest canvi de clima.

En el terreny de l'exili, els catalans s'organitzaren des de ben aviat i, com ja hem pogut veure en el primer mòdul de l'assignatura, s'incorporaren a revistes ja existents o bé en crearen de noves. Entre aquestes recordarem *Quaderns de l'exili* (1943-47), *Lletres* (1944-48), animada per Agustí Bartra, *La Nostra revista* (1946-54), *La Nova Revista* (1955-58) o *Pont Blau* (1952-63).

A l'interior, la resistència lingüística i cultural només fou possible dins de la clandestinitat. Abundaren des del primer moment les reunions poètiques en cases particulars, com ja s'ha indicat a la introducció d'aquest mòdul. Pel que fa als primers testimonis periòdics, M.C.Ribé (1977) consignà la presència d'unes llibretes manuscrites amb contes, acudits, assaigs, etc. amb el títol de "Superació", entre 1939 i 1942, fetes per uns nois de Vilanova i la Geltrú. Entre 1942 i 1944 els mateixos nois publicaren *Catalunya* des de Melilla, lloc on feien el servei militar. I posteriorment, ja a Barcelona, continuaren amb iniciatives com *Per Catalunya*, *Horitzons* o *Resistència*, motiu pel qual anaren a la presó.

A part d'aquest primer testimoni compromès i reivindicatiu, hi ha un grup de revistes en el període que va entre 1944 i 1955, les quals sobresurten pel seu interès literari i artístic. Ens centrarem en *Poesia*, *Ariel* i *Dau al Set*.

2.2.1. Poesia

Poesia és l'aventura personal de J.Palau i Fabre. Nasqué el 1944, amb la voluntat de dreçar la línia de conducta poètica, de mantenir un cert rigor intel·lectual i, sobretot, entroncar amb una certa filiació interrompuda. Com digué el mateix Palau i Fabre:

[Text A] "El títol *Poesia* em semblava representatiu del que, en aquell moment, jo considerava el nostre motiu de lluita essencial. Potser també hi havia, sota aquell títol aparentment innocu, un cert aire de repte al país que havia

assassinat Lorca, que tenia empresonat Hernández i que havia obligat a exiliar-se a tants i tants poetes. Ara se li dreçava la poesia, com un espectre venjador"
Contraportada de la reproducció facsímil de la revista. Ed.Proa (1976).

La qualitat formal fou una de les característiques de la revista. Pel que fa als textos, la tria vingué una mica condicionada pels contactes de Palau i Fabre. Així és una revista força diversa, però amb una certa voluntat de mantenir la modernitat, com es pot comprovar especialment al num. 3, amb un text de J.V.Foix, on defensa la poesia- experimentació, basada en el simbolisme i el surrealisme. En general, la llista d'autors estrangers citats o traduïts és bàsicament francesa: Apollinaire, Aragon, Lautréamont, Éluard, etc. Per això es reivindica el surrealisme, present al núm. 13, amb una simptomàtica portada, on es reproduïx la mà de Miró sobre els *Textos del vident* de Rimbaud i es transcriuen fragments del primer i segon manifest surrealista.

[Text C] **Lectura complementària:** Llegiu el text "De la poesia, encara" de J.V.Foix, aparegut al núm.3 de *Poesia*, que trobareu a la web de l'assignatura (text núm.6)

Pel que fa a la literatura catalana, hi abunden els textos del promotor de la revista, Palau i Fabre. En aquest sentit, cal recordar que aquí es publicà per primera vegada el seu sonet "Paradís atroç", que sentà molt malament a la gent del país, la qual el van amenaçar, en certa manera, amb el fet de renunciar a l'adquisició de la revista. Al costat, però, de Palau i altres nois que aleshores començaven en aquesta mateixa via "provocativa", com J.Perucho o J.Sarsanedas, també podem trobar-hi d'altres autors, com C.Arderiu, C.Riba, J.Triadú, J.Barat, S.Espriu..., de caràcter totalment diferent. A més, cal destacar la reivindicació que Palau inicia de la figura de Rosselló-Pòrcel (núm.2).

[Text D] **Il·lustració** (núm.5): Portada de la revista *Poesia*

El 1945 Palau marxà a França amb una beca. Com que la feina realitzada era excessivament personal, *Poesia* morí després de vint números de quatre pàgines cadascun i fou substituïda, en part, per una altra empresa, en la qual també col.laborà Palau i Fabre i un grup d'universitaris: *Ariel*.

2.2.2. Ariel

Iniciada pel mateix J.Palau Fabre, juntament amb J.Romeu, M.Tarradell, J.Triadú i F.P.Verrié, *Ariel* fou una revista de durada més llarga. Fins i tot s'hi poden destacar tres etapes: entre el maig de 1946 i l'abril de 1947, considerada per M.C.Ribé com a etapa de cohesió; entre juny de 1947 i juliol de 1948, època en què s'incorporen escriptors més joves com A.Cirici, J.Perucho o J.Sarsanedas; i, després d'un període d'interrupció (agost 1948 a juny 1950), sortiria encara una darrera etapa fins l'any 1951 amb plomes encara més joves, com A.Manent i J.Molas.

La revista pretengué fer una revisió del passat amb tot el rigor que calgués, per tal de mostrar allò que fos digne d'ésser revalorat de cara als més joves. Començà amb l'orientació vers el mite Rosselló-Pòrcel i la seva voluntat, com la de *Poesia*, fou totalment eclèctica. Per això, J.Triadú ha parlat de la revista dient que estava entre l'avantguarda i la normalització, entre Foix i Riba. Així, tot i que la seva línia dominant pugui ser la classicista, també s'hi pot trobar una empremta avantguardista, donada bàsicament per les figures de J.Palau i Fabre, J.Perucho i J.Sarsanedas. L'eclèctisme és absolut, com demostren alguns números. Per exemple, al núm.6 J.Bofill i Ferro comenta el llibre *L'aprenent del poeta* de Palau i Fabre, al costat d'un article sobre Torras i Bages. El pòrtic del núm.7-8 dedicat a Prat de la Riba contrasta amb ambdós articles sobre Baudelaire i Picasso. I el núm.9, dedicat a Montserrat, porta també un article de Palau sobre Van Gogh.

[Text D] II. Il·lustració (núm.6): Portada de la revista <i>Ariel</i>
--

Podem considerar el núm.13, i especialment el text "Arbre de flames" de J.Romeu com un moment d'inflexió en la revista, en què els seus components reflexionen sobre les seves intencions, història i futur. L'enllaç amb el passat i la tradició poètica és el propòsit central, idea que el mateix Romeu reitera a l'article "Vitalitat d'una generació" del núm.14, on parla d'acceptar els valors essencials i perennes, de joventut sana i segura. Tota una proposta de serenitat, en un to totalment antirebel.

[Text C] Lectura complementària: Llegiu els textos "Arbre de flames" i "Vitalitat d'una generació" de Josep Romeu, així com la presentació al núm.18,	
--	--

El núm.16 (abril 1948) representa un dels pocs punts de contacte entre aquesta revista i *Dau al Set*, l'altra gran revista del moment, ja que s'hi publica un sonet de J.Brossa, un dibuix de J.Ponç, un article de J.Perucho sobre la pintura d'aquest i també es parla de J.Cabral de Melo. Així mateix, en el darrer número, el 21, es dóna notícia de *Dau al Set*, tot dient que és una revista constructiva i conservadora, atreta pel misteri i que parla sobretot de coses antigues i mai vistes, la qual cosa ens aclareix la visió que un grup tenia de l'altre.

En un altre ordre de coses, el núm.18 és també important perquè clou una etapa, amb un text en què es manifesta una vegada més la intencionalitat de la revista: la d'enllaçar amb el passat. Després d'un silenci, la represa seguirà la mateixa línia: acollir totes les tendències, amb l'obsessió que allò pervisqui i es conservi.

2.2.3. *Dau al Set*

Dau al Set tingué un precedent: *Algol*. Aquesta fou una revista d'un únic número, publicada l'any 1947 pel grup format per J.Brossa, J.Ponç, E.Tormo, J.Mercadé, F.Boadella i A.Puig. La publicació tingué un cert aire demoníac i provocatiu, tant pel nom "Algol" (nom donat pels astròlegs àrabs al diable), com per un dels textos de Brossa, "La presència forta", que podríem considerar com el manifest de presentació del grup: denúncia de l'ambient encarcerat i incitació a la revolta.

La revista serviria per connectar amb A.Tàpies i M.Cuixart i produir així la revista *Dau al Set*, que començà a sortir a partir del setembre de 1948. El grup fundador el constituïren J.Brossa, A.Puig, M.Cuixart, J.Ponç, A.Tàpies i J.J.Tharrats, el qual tenia cura de la confecció i impressió de la revista. Segons Arnau Puig, s'hi poden distingir tres etapes: els primers quatre números de 1948; des del gener de 1949 fins a finals de 1951, etapa en què predomina la il·lustració, abunden els números monogràfics i s'hi pot veure especialment la influència de Brossa; i des d'aquesta data fins a 1955, en què, un cop ja dissolt el grup, J.J.Tharrats continuà fent la revista tot sol i hi introduí complements de

les activitats del "Club 49". Són les dues primeres etapes les que són considerades fonamentalment com la revista *Dau al Set*.

[Text D] **Il·lustració** (núm.7): Portada de la revista *Dau al Set*

La voluntat general de la revista és de trencament total amb l'ambient i la presa d'una posició surrealista en el terreny literario-artístic i, secundàriament, d'una ideologia existencialista i, posteriorment, marxista, en el terreny ideològic. El primer número, monopolitzat per Brossa, presenta un text, a mode de manifest, en què es declara la voluntat d'anar endavant i de trencar amb la situació confosa.

[Text C] **Lectura complementària**: Llegiu els textos "La presència forta" i "Oscil·la el nombre de pergamins" de J.Brossa, presentacions respectives de les revistes *Algol* i *Dau al Set*, que trobareu a la web de l'assignatura (textos núm.10 i 11)

En contrast amb les dues anteriors revistes que hem analitzat, *Dau al Set* és plenament avantguardista. No en va el Museu d'Art Modern de Nova York l'ha classificat entre les vint primeres revistes avantguardistes publicades durant aquest segle. A diferència de les altres, és profusament il·lustrada i les il·lustracions tenen tanta o més importància que el text. En la primera etapa, alternen els articles científics i filosòfics amb la literatura màgica de Brossa. La segona és d'una total compenetració entre literatura i plàstica, com es pot veure en el número de gener-febrer de 1949. El magicisme n'és la constant en els dos terrenys. A més, hi ha una més gran diversitat: es comença a introduir la figura de Cabral de Melo, hi ha intervencions dels personatges cabdals de l'avantguarda de preguerra: Foix, Gasch, Miró, etc., entra a formar part del grup J.E.Cirlot, abunden els articles panoràmics sobre l'art d'avantguarda (realitzats en castellà) i Joan Brossa publica diferents exponents de la seva producció (teatre, proses, odes, romanços, etc.).

A causa d'una sèrie de divergències entre els components del grup, aquests se'n desentenen i Tharrats continua fent la revista. No obstant això, es fornirà de dibuixos i textos del nucli fundador de la revista, tot i que la línia dominant serà una altra: augmentaran la presència del castellà i els números dedicats a

la simbologia, hi haurà més varietat d'artistes, es parlarà de folklore i de jazz, i es faran homenatges a les avantguardes històriques.

En conclusió, *Dau al Set* és essencialment diferent de la resta de publicacions de l'època, pel seu esperit de modernitat, el seu trencament amb el passat (únicament té en compte algunes de les figures de preguerra connectades a l'avantguarda), la seva concepció global de l'art i el seu lligam a un únic corrent estètic: el surrealisme.

2.2.4. Altres revistes i grups anteriors a 1955.

A part d'aquestes revistes, que podríem anomenar cabdals en el ressorgir de la literatura catalana de postguerra, n'hi ha una altra bona colla, associades a diferents col·lectius.

En primer lloc, *Antologia* i *Occident*. La primera sortí entre maig de 1947 i maig de 1948. La segona, publicada entre maig de 1949 i agost de 1950, és, de fet, una continuació de l'anterior. El seu propòsit és sumament ampli. Pretenen omplir un buit en les lletres catalanes, aportant-hi el més representatiu del pensament occidental en literatura, art i ciències. La primera té un format i unes característiques que, ajuntat a les intencions, la fan molt semblant a un "Reader's Digest". Així els seus sumaris són ben diversos: història, filosofia, política, literatura, etc. El seu director fou A.Ribera i entre els articulistes més freqüents hi ha els noms de J.Pous i Pagés, E.Artells, A.Badia, J.Amat Piniella... El poeta més publicat fou A.Bartra, en clara oposició a la reivindicació d'altres poetes com Rosselló-Pòrcel o Riba. D'altra banda, en el seu afany divulgatiu, s'inclogueren moltes traduccions d'articles de revistes estrangeres.

El cas d'*Occident* és molt semblant. Els seus propòsits inicials són encara més clars que els d'*Antologia* i així ho reflectiren, tot posant-se en una línia de mediterraneïtat i europeïsmes alhora. D'altra banda, estrenyeren els lligams amb l'exili, tot incorporant autors com D.Guansé o A.Obiols.

En l'àmbit universitari també es produïren revistes. La principal és *Curial*, petit opuscle mecanografiat de setze pàgines, que volia revolucionar la vida grisa de l'estudiantat, lluitant contra la intolerància i l'estancament. Aconduïda per

J.Cabestany, J.Molas, A.Comas i M.Porter, es publicà entre el febrer de 1949 i el gener del 50. En general, alternà l'actualitat cultural amb la crítica literària, mentre que la creació quedà més en un segon pla.

Seguint aquest exemple, aparegueren *Ictini* (1949), escrita per alumnes de l'Escola Industrial i *Fòrum* (1950) per estudiants de la Facultat de Dret. Totes tres foren prohibides coincidint amb la vaga de transports de Barcelona.

Fora del Principat, a València també es publicà en aquest període una revista literària: *Esclat*, que començà a sortir el juliol-agost de 1948 i acabà la seva vida després de quatre números. Lligada al grup Torre, entre els seus col.laboradors hi figuraren J.Fuster, X.Casp, M.Adler, Ll.Margarit i F.Navarro.

A Mallorca es publicaren uns fascicles que foren prohibits i que més tard foren refosos en una miscel.lània "Raixa", origen de la col.lecció que F.de B.Moll tiraria endavant amb el mateix nom de la revista.

Finalment, ja en l'última part del període, hi ha una sèrie d'iniciatives per sortir de la clandestinitat. En primer lloc, Miquel Arimany publicà una revista en forma de llibre l'any 1950, per desorientar la censura. Al cap d'uns anys convertiria aquesta miscel.lània en la revista *El Pont*. En segon lloc, una altra manera de sortir de la clandestinitat era que la revista fos publicada per un centre religiós. És el cas de *Ressò*, portaveu d'una parròquia, exemple que després seguirien *Germinàbit* i *Serra d'Or*. En darrer terme, és ja el camí cap a una certa normalitat, que es desplegarà a partir de 1955 i s'intensificarà en la dècada dels seixanta.